

RIKARD SCHÖNSTRÖM

Tegnér i Lund

Ingen diktare har haft större betydelse för det allmänna medvetandet om Lund och dess universitet än Esaias Tegnér. Omvänt skulle man kunna påstå att den säregna lundensiska miljön var en viktig betingelse för Tegnér's utveckling till nationalskald.

När den unge värmlänningen 1799 anlände som student till staden var Lund inte mycket mer än en landsortshåla. De cirka 3000 invånarna bodde företrädesvis på gårdar omgivna av prunkande trädgårdar och i enkla korsvirkeshus utkastade längs leriga grusvägar. Men där fanns givetvis också en ärevördig domkyrka och ett framåtsträvande akademiskt lärosäte, och då liksom nu ägnade sig en betydande del av befolkningen åt klerikala och vetenskapliga aktiviteter.

Möjligen på grund av det stora avståndet till huvudstaden var umgängeslivet i stadens borgerliga salonger också mindre officiöst och mer fördomsfritt än i Uppsala. Postiljonerna med nyheter från kontinenten nådde i gengäld Skåne tidigare än landets nordligare provinser, och med de kulturella kretsarna i Köpenhamn stod man av både geografiska och historiska skäl i nära förbindelse. Även om Tegnér ibland kunde beklaga sig över sin isolering i "den akademiska bondbyn" var den sällsamma kombinationen av provinsialism och mondän intellektualism en perfekt grogrund för hans unika talanger.

Efter att tidigt ha förlorat sin far var Tegnér långtifrån lika materiellt privilegierad som studenter i allmänhet vid början av 1800-talet. Hans studier finansierade av brukspatron Kristoffer Myrhman, på vars herrgård i Råmen han hade tjänstgjort som informator tillsammans med sina två äldre bröder. Längre fram skulle andra inflytelse-

rika personer hjälpa honom att manövrera sig fram genom den snåriga universitetsbyråkratin och finna inkomstbringande tjänster.

Att han på kort tid gjorde en lysande akademisk karriär berodde likväl främst på hans ovanliga begåvning och sällsynta flit. Med stor iver fördjupade han sig inte bara i latin, grekiska och filosofi utan även i matematik och naturvetenskap. Vid tjugo års ålder tog han sin filosofie magisterexamen genom att lägga fram en avhandling författad på latin om något så kuriöst som skrattets orsaker. Efter att på välklingande latin ha försvarat ytterligare ett par lärda avhandlingar med filosofisk inriktning blev han 1805 anställd som adjunkt i estetik och vice bibliotekarie vid universitetets bibliotek. Med viss förhoppning om att kunna efterträda sin chef Anders Lidbeck som professor i estetik gifte han sig året därpå med Anna Myrhman, dotter till hans förmögne välgörare i Råmen.

Någon professur i estetik fick han emellertid inte, och den årliga lönen som vice bibliotekarie bestod endast av sextio tunnor råg. Det krävdes andra meriter än de blott vetenskapliga för att få fotfäste inom akademien och klättra på samhällsstegen. Ett genombrott som diktare var vad Tegnér behövde. Han hade tidigare lekt med sin poetiska talang vid högtidliga tillfällen i privatlivet och även skickat anspråkslösa dikter till Svenska Akademien för bedömning, men nu siktade han mer målmedvetet mot ett offentligt erkännande. Följaktligen skrev han en rad längre poem med kraftfull retorik och välkända patriotiska motiv. Helt lyckades han inte övertyga smakdomarna i Stockholm förrän han 1810 publicerade "Det eviga" och ett år senare lät akademiledamöterna granska "Svea". Men då blev bifallet desto större.

Med framgångarna som poet i ryggen blev det lättare för Tegnér att få en fast tjänst i Lund. En av dem som uppskattade den politiska tendensen i "Svea" var Lars von Engeström, universitetets kansler och landets utrikesminister. Efter att denne hade dragit i rätt trådar kunde Tegnér 1812 tillträda en nyinrättad professur i grekiska. Någon lön för tjänsten stod emellertid inte i utsikt, och därför såg han sig tvingad att disputerar på en avhandling i teologi. Att bli präst och kom-

ma över ett prebendepastorat var ett vanligt sätt att försörja sig som akademiker. Samtidigt som Tegnér blev installerad som professor utnämndes han till kyrkoherde i Stävie och Lackalänga församlingar strax utanför Lund. Också härifrån bestod lönen dock i spannmål, och Tegnér blev efterhand lika väl insatt i den svåra konsten att driva lantbruk som i den angenämare konsten att skriva poesi.

Väl etablerad i sina ämbeten kunde han flytta in i den ståndsmässiga bostad på hörnet av Gråbrödersgatan och Klostergatan som skulle bli hans hem fram till 1826. På Tegnérns tid hade den betydligt fler rum än de som idag står kvar och utgör museum. Utanför bonningshuset fanns en gård med lador, brygghus, vedbodar och stall. Till fastigheten hörde dessutom en fälad på två och ett halvt tunnland med får och mjölkkor. Förutom husfadern själv, hans hustru och deras tre (småningom fyra) barn ingick diverse släktingar och åtskilliga pigor i hushållet. Tegnér drygade ut sina inkomster genom att ha "pensionärer" (huvudsakligen studenter och deras handledare) boende hos sig, men man kan förstå varför han noga bevakade spannmålspriserna och ständigt var på jakt efter ett mer lönsamt prebende.

Åtföljd av sin lilla mops promenerade Tegnér fyra eftermiddagar i veckan upp till universitetshuset i Lundagård för att föreläsa om Homeros, Pindaros, Thukydides och andra grekiska klassiker. Han startade gärna med en filologisk analys av texterna för att därefter belysa dem från en historisk synvinkel och slutligen fritt spekulera över deras djupare innehåll. Nedtecknade vittnesbörd om dessa seanser intygar att Tegnér var synnerligen populär bland sina studenter. Själv konstaterade han stolt efter sina tolv år som universitetslärare att grekiska tack vare honom hade blivit ett aktat ämne vid Lunds universitet, ja rentav ett mode.

Om Tegnér trivdes ganska väl både i sitt hem och med sitt arbete, fann han sig allra bäst tillrätta i det glada umgänget med vänner och bekanta. Särskilt roligt hade han med sina kamrater i det så kallade "Härbärget", en informell herrklubb där man livligt debatterade aktuella politiska händelser, med kritiskt nit kastade sig över nyutkommen litteratur och i hemlighet smed intriger för att få kontroll

över akademien. Här levde något av den fördomsfria och uppslupna andan från 1700-talets parodiska ordenssällskap kvar.

Lite mer allvarligt gick det till när Tegnér gästade biskop Faxé och hans familj i deras praktfulla hem vid Krafts torg. Men även i samhällets högsta kretsar blev Tegnér den självklara mittpunkten genom sin spirituella konversation och sina humoristiska infall. Tack vare det flitiga sällskapslivet fick han dessutom rika möjligheter att finslipa sina lyriska instrument. Det träffsäkra bildspråket och den välbalanserade rytmen i hans mer seriösa poesi växte organiskt fram ur den stora mängd verser han i all hast knåpade ihop till födelsedagar, bröllop och begravningar.

Festen och glansen över Tegnér's personlighet stod i bjärt kontrast till det allvarsamma och gråtmilda sentiment som härskade i Uppsalas litterära salonger. Han beundrade visserligen det skarpa intellektet hos sin ungdomskamrat Erik Gustaf Geijer, men för P. D. A. Atterboms och de andra "fosforisternas" poetiska svärmerier hade han inte mycket till övers. Med ena foten kvar i den gustavianska tidsåldern ville han med sin egen diktning framförallt skapa skönhet och klarhet i en värld som tycktes honom alltmer förvirrad.

Inte desto mindre tog han starka intryck av de romantiska strömningarna ute i Europa. I sådana dikter som "Skidbladner" (1812), "Skaldens morgonpsalm" (1813) och "Sången" (1819) hyllar han den poetiska inspirationen som ett uttryck för själva livskraften. Eftersom denna djupast sett har ett gudomligt ursprung blir skalden, liksom tänkaren och hjälten, bara ett blint redskap för en högre makt, resonerar han. Samma okuvliga optimism sätter sin prägel på *Frithiofs Saga* (1825), det verk med vilket Tegnér slutgiltigt skulle befästa sin roll som nationens skald och därtill bli känd långt utanför Sveriges gränser.

Uppslaget till denna episka dikt i tjugofyra sånger hade han fått från den danske romantikern Adam Oehlenschläger (1779–1850), och stoffet hade han hämtat från en isländsk forntidssaga. Men i Tegnér's version är Frithiof en tämligen modern hjälte, i flera avseenden representativ för samtidens uppåtsträvande borgerskap. När han frej-

digt utmanar samhälleliga auktoriteter, överskrider sociala skankor och till sist vinner hela kungariket blir man onekligen påmind om Tegnér's egen vidunderliga klassresa. I kungadottern Ingeborgs gestalt anar man möjligen också föremålet för diktarens egen passion under dessa år, friherrinnan Martina von Schwerin (1789–1875), som gärna tog emot sin beundrare i soffan på Sireköpings gods och bidrog till hans ädla fåktning med pennan, men som i motsats till sagans prinsessa aldrig föll för hans närmanden.

Det var inte bara som diktare Tegnér gjorde succé i offentligheten; han hade minst lika stor framgång med sina bländande tal. Till de mest kända hör hans jubeltal till minne av reformationen (1817) och hans epilóg vid magisterpromotionen 1820. Med retorisk elegans, filosofisk skärpa och ett för genren ovanligt levande bildspråk sammanfattar han här sitt humanistiska credo. Han tar avstånd såväl från andefattigt nyttotänkande som från metafysisk dogmatism för att i stället kräva "kraft och klarhet" av människoandens arbetare.

Kanske var det framförallt genom sina tal Tegnér spred glans över Lunds universitet och gav upphov till en särskild "anda" inom den lundensiska akademien, en tradition som på ett märkligt sätt förenar nykter skepsis med estetisk sensibilitet. Av stor betydelse för stadens rykte blev också hans epilóg vid magisterpromotionen 1829, som utmynnade i en skandinavistisk uppmaning till försoning mellan de bägge ärkefienderna Sverige och Danmark och som avslutades med en effektfull lagerkröning av den närvarande Oehlenschläger.

Vid mitten av 1820-talet stod Tegnér på höjden av sin levnads bana. Han var den mest namnkunnige bland de lärda i Lund, landets obestridligt främste diktare och sedan 1819 en tongivande medlem av Svenska Akademien. Han hade dessutom nyligen blivit utnämnd till biskop i Växjö stift. Då hände emellertid något som kastade honom in i en svår depression. I dikten "Mjeltsjukan" (tillkommen 1825–26) beskriver han själv sin mentala förvandling på ett sätt som kan föra tankarna både till barockens meditationer över döden och till modernismens litanior om livets meningslöshet.

Om orsakerna till denna djupa melankoli spekulerar forskarna än

i dag. Fanns det ett manodepressivt eller (som vi säger idag) bipolärt drag i hans personlighet? Längre fram skulle hans livliga sinne definitivt slå över i galenskap. Hade han förlorat livsglädjen efter att Martina von Schwerin vänligt men bestämt avvisat honom? Av allt att döma var hon den stora kärleken i hans liv. Började han misstänka att poesin sådan han hade praktiserat den var ett uttryck för falsk idealism? Romantikens epok var onekligen till ända och skulle snart avlösas av realismens tidevarv.

Starkt bidragande till hans missmod var också hans förestående flyttning till Växjö. Han behövde tjänsten däruppe av ekonomiska skäl men insåg att den var förenad med en stor mängd officiella uppdrag och administrativa plikter. Ett glatt och intellektuellt umgänge av det slag han hade vant sig vid i Lund kunde han inte hoppas på i det mörka Småland, och det skulle inte bli mycket tid över åt litterärt skrivande. Den lyckligaste perioden i hans liv var förbi.

Som man kanske kunde förvänta har minnet av Tegnér framförallt hållits levande genom en rad lundaakademikers insatser. Tre av de fyra första professorerna i ämnet Litteraturhistoria med poetik vid Lunds universitet – Fredrik Böök (1883–1961), Albert Nilsson (1878–1936) och Algot Werin (1892–1975) – skrev allihop voluminösa monografier om skalden. 1946 bildades Tegnérssamfundet i Lund för att främja studiet av Tegnér, sprida kunskap om hans tidevarv och varje år dela ut ett pris till en framstående humanist som har verkat i diktarens anda. En av samfundets viktigaste uppgifter blev att under ledning av Fredrik Böök ge ut en vetenskaplig utgåva av Tegnérssamlade dikter. När Böök gick bort 1961 övertogs arbetet av den legendariske lundaprofilen Åke K. G. Lundquist, som försedde flera av utgåvans sju band med omsorgsfulla kommentarer, och editionsarbetet slutfördes på 1990-talet med samma grundlighet av docent Christina Svensson. Vill man idag få ett levande intryck av Tegnérss personlighet finns det emellertid anledning att också söka sig bortom den poetiska och retoriska praktiken i hans diktning, och eftervärlden bör därför vara tacksam för att biblioteksmannen Nils Palmborg (1901–2010) mellan åren 1953 och 1976 samlade hans cirka 2500 brev i tio vackra men tyvärr ännu okommenterade volymer.

Nyare studier i Tegnér's diktning är sällsynta. Med desto större glädje måste man välkomna denna antologi, där en grupp unga forskare har undersökt hans lyrik mot bakgrund av vår egen tids litterära ideal och litteraturvetenskapliga rön. Det är givetvis ingen tillfällighet att deras projekt har tagit form på den litteraturvetenskapliga avdelningen vid Språk- och litteraturcentrum i Lund. Trots att Tegnér härstammade från Värmland, under senare delen av sitt liv verkade som biskop i Växjö, och i egenskap av nationalskald, akademiledamot och riksdagsman representerade hela det officiella Sverige, har hans poesi omhuldats med särskilt stor kärlek i den akademiska bondby där han utvecklades till diktare och skrev sina främsta verk.

